Legyen az ABC derékszögű háromszög CB, CA befogója fölé írt kör p, ill. q, és messe ezeket a C-n átmenő s egyenes másodszor P, Q-ban. PQ mint átfogó fölé a CB, CA-val párhuzamos befogókkal két derékszögű háromszöget szerkeszthetünk, legyenek ezek csúcsai U és V úgy, hogy $PU \parallel CA$ és $QU \parallel CB$, ill. $PV \parallel CB$ és $QV \parallel CA$. A keresett mértani helyet mindazok és csak azok a pontok alkotják, amelyek akár U, akár V gyanánt fellépnek, mialatt s minden lehetséges helyzetét felveszi, azaz C körül 180°-kal elfordul.

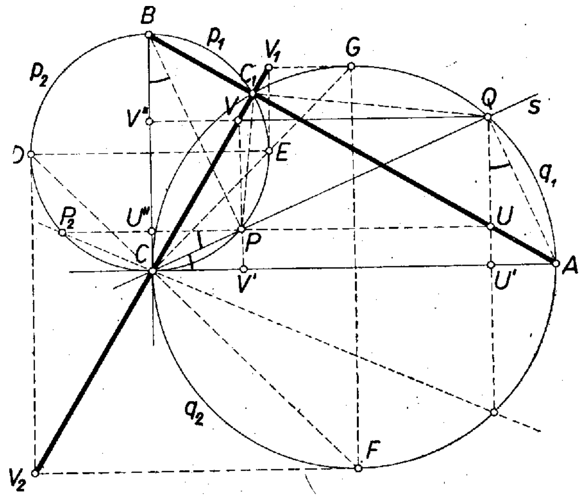

Tekintsük az U csúcsok mértani helyét. Néhányukat megszerkesztve mindegyiket az AB átfogón kapjuk. Megmutatjuk, hogy az U pontok mértani helye az AB szakasz. E szakasz meghosszabbításaira nem eshet U pont, hiszen a p-n fekvő P, és vele U sem juthat távolabb CA-tól, mint B és CA-nak csak azon az oldalán lehet, mint B, továbbá a q-n fekvő Q-val együtt U nem juthat távolabb CB-től, mint A, a CB-nek azon az oldalán van, mint A.

Legyen U vetülete CA-ra, CB-re U', U''. Megmutatjuk, hogy s helyzetétől függetlenül $U'U : U'A = CB : CA$; ebből következik, hogy $U'AU$ és CAB derékszögű háromszögek hasonlók, és ebből $U'AU\sphericalangle = CAU\sphericalangle = CAB\sphericalangle$, tehát AU egyenes egybeesik AB-vel. – Thalész tétele szerint BP és AQ merőlegesek s-re, és ezért a PCU'', BCP, CAQ, QAU' derékszögű háromszögek hasonlók, mert megfelelő hegyes szögeik vagy közösek, vagy párhuzamos, vagy merőleges szárúak, és így egyenlők. Másrészt a $CU'UU''$ négyszög téglalap, ezért

$$\frac{U'U}{U'A} = \frac{CU''}{U'A} = \frac{CP}{AQ} = \frac{CB}{AC},$$

amit bizonyítani akartunk.

Ha $s \equiv CA$, akkor $P \equiv C$ és $Q \equiv A$, tehát $PQ \equiv CA$, e helyzetben $U \equiv A \equiv Q$, a PQU háromszög nem létezik, tehát az A pont csak tágabb értelemben tartozhat a mértani helyhez. Hasonlóan $s \equiv CB$ esetén sincs háromszög, mert $PQ \equiv BC$ és $U \equiv C$. Végül akkor sem jön létre a $PQU\triangle$, ha s átmegy p és q második közös pontján – ami nyilván C-nek AB-re való C_1 vetülete –, mert ekkor $P \equiv Q$.

Fordítva megmutatjuk, hogy ha U az AB szakasznak C_1-től különböző tetszés szerinti belső pontja, akkor van s-nek olyan helyzete, amely éppen ezen U-hoz vezet, éspedig 2 ilyen helyzet is van és ezek CA-ra (egyszersmind CB-re is) tükrösek. Legyen p, q-nak a 90°-os ACB szögtartományba – röviden: γ-ba – eső félköre p_1, q_1, és a másik félköre p_2, q_2. Messe az U-n átmenő, CA-val párhuzamos egyenes p_1-et, CB-t, p_2-t rendre P, U'', P_2-ben. A mértani helynek az s egyenes CP és CP_2 helyzetéhez tartozó pontja rajta van PU''-n és a már bizonyítottak szerint az AB egyenesen, tehát éppen a kiindulásul választott U pont.

Mivel P és P_2 a BC tengelyre tükrös pontpár, azért P_2C a PC tükörképe a BC tengelyre s ekkor egyben a BC-re merőleges AC tengelyre is.

$U \equiv A$ esetén $P \equiv P_2 \equiv C$; $Q \equiv A$, $PQ \equiv CA$; ugyanígy $U \equiv B$ esetén $PQ \equiv BC$, e helyzetekhez nem tartozik PQU háromszög. Bizonyításunknak a P_2-re vonatkozó része azonban $U \equiv C_1$-re is érvényes.

Ezek szerint az U pontok mértani helye valóban az AB átfogószakasz, kétszer számítva, de a végpontok nélkül, és C_1-et csak egyszer számítva.

Egész hasonlóan járhatunk el a V pontok mértani helyének meghatározására is. Jelöljük V-nek CA, CB-re való vetületét V', V''-vel. Ekkor a fenti hasonlóságok felhasználásával

$$\frac{V'C}{V'V} = \frac{PU''}{U'Q} = \frac{PC}{QA} = \frac{CB}{CA},$$

tehát a VCV' és ABC derékszögű háromszögek hasonlók, és így $VCV'\sphericalangle = ABC\sphericalangle = C_1CA\sphericalangle$.

Ha már most P a p_1 félkörön van, és így Q a q_1-nek pontja, akkor V a γ-ban fekszik, V' a CA-n van, tehát a nyert egyenlőségből $VCA\sphericalangle = C_1CA\sphericalangle$, vagyis VC azonos a C_1C egyenessel, V a C_1C-n fekszik. Ha P a p_2 félkörön, és ezért Q a q_2-n van, akkor V a γ csúcsszögtartományában van, V' a CA-nak C-n túli meghosszabbításán, tehát egyenlőségünk szerint VCV' és C_1CA csúcsszögek, ezért V ekkor is a C_1C egyenesen van. C_1C merőleges AB-re.

Legyen p-nek CA-val, q-nak CB-vel párhuzamos átmérője DE, ill. FG, E a p_1-en, G a q_1-en. Ekkor P-nek és vele V-nek CB-től legnagyobb távolsága mindkét oldalon $DE/2 = BC/2$. Ha $P \equiv E$, akkor $PCB\sphericalangle = 45° = PCA\sphericalangle$, ezért CP a q_1-et $Q \equiv G$-ben metszi, amely q-nak CA-tól ugyancsak legtávolabbi pontja; az ezekhez tartozó V-helyzet legyen V_1. Ha pedig P a D-ben van, akkor Q az F-be jut, az ezekhez tartozó V_2 a másik oldalon van a lehető legtávolabbra CB, ill. CA-tól. Ezekkel a fentiekhez hasonlóan megmutatható, hogy a V pontok mértani helye a V_1V_2 szakasz, kétszer számítva, de kihagyva C-t, és csak egyszer számítva a C_1, V_1, V_2 pontokat. Könnyű belátni, hogy $V_1V_2 = AB$ és C felezi V_1V_2-t. Ha az ABC háromszög egyenlő szárú, akkor $C_1 \equiv E \equiv G$, és ez a pont nem szerepelhet V gyanánt.

Mindezek szerint valamennyi vizsgált derékszögű háromszög harmadik csúcsának mértani helye – míg s minden lehetséges helyzetét felveszi – tágabb értelemben az AB átfogó és az a rá merőleges, vele egyenlő hosszú V_1V_2 szakasz, melynek felezőpontja C, mindkettő kétszer számítva. Szigorúan véve – ha ti. az egyenesszakasszá, ponttá fajuló háromszögeket nem tekintjük – A, B, C nem tartoznak a mértani helyhez, V_1 és V_2 csak egyszer számítandók, a két szakasz C_1 metszéspontja általában összesen kétszer, kivéve a $CA = CB$ esetet, amikor $C_1 \equiv V_1$, és ezért csak egyszer számítható.

Megjegyzések. 1. A verseny rövid ideje alatt természetesen nem volt várható, hogy a versenyzők a fenti finomabb diszkussziót is kidolgozzák. Mulasztás lenne viszont, ha itt erre nem tértünk volna ki.

2. Azt, hogy U az AB-n, V a V_1V_2 -n van, ugyancsak szögek egyenlősége alapján, de hasonló háromszögek felhasználása nélkül is beláthatjuk. Ezt csak U esetére és olyan helyzetre vázoljuk, amelyben P a p_1-beli CC_1 íven van, és így Q a q_1-beli AC_1 ív pontja. AQC_1C és BC_1PC húrnégyszögek, ezért $PC_1Q\sphericalangle = PC_1A\sphericalangle + AC_1Q\sphericalangle = PCB\sphericalangle + ACQ\sphericalangle = ACB\sphericalangle = 90°$. Másrészt szerkesztésnél fogva $PUQ\sphericalangle = 90°$, így $PUQC_1$ húrnégyszög. Ennélfogva $UC_1Q\sphericalangle = UPQ\sphericalangle$, és ez folytatólag egyenlő $ACQ\sphericalangle$-gel – mert $PU \parallel CA$ –, végül $AC_1Q\sphericalangle$-gel. Eszerint C_1Q-val C_1U és C_1A egyenlő szöget zár be, tehát U a C_1A egyenesen van. – Húrnégyszögek felhasználásával igazolható fordítva az is, hogy AB és V_1V_2 bármely pontja hozzátartozik a mértani helyhez. Ezt és a további helyzetek vizsgálatát az olvasóra bízzuk.